

ЮНОШЕСТВОТО – ПЕРИОД НА ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Юношеството е уникален период от живота на човека. То предлага огромни възможности за развитие, разгръщане на потенциала и креативността, но също така изисква специално внимание поради повечето рискове и по-голямата уязвимост на подрасстващите момичета и момчета. Юношеството се характеризира с бързо развитие на нервната система и дълбоки физически, биологични, емоционални, когнитивни и интелектуални промени. От особено значение за тази са възраст са началото на пубертета и развитието на сексуалността, нарастващата независимост, по-силното влияние на връстниците и склонността към поемане на рискове.

Научните изследвания доказват, че юношеството е вторият най-динамичен период от развитието на мозъка, съпоставим по значимост и степен на настъпващите промени само с етапа на ранното детство. В нито един друг момент от своя живот човек не се развива по толкова интензивен и разностранен начин. Подрасстващите изграждат своята идентичност, възможностите им за участие в общността нарастват и те овладяват знанията и уменията, които са им необходими за един пълноценен, продуктивен и здравословен живот в по-късна зряла възраст. В същото време поради своята уязвимост юношите продължават да се нуждаят от закрила и подкрепа, за да могат да развият своя пълен потенциал.

ДАННИ ЗА ПОДРАСТВАЩИТЕ В БЪЛГАРИЯ

В края на 2016 г. в България живеят **630 990** подрасстващи на възраст между 10 и 19 г.:

306 095
момичета

461 233

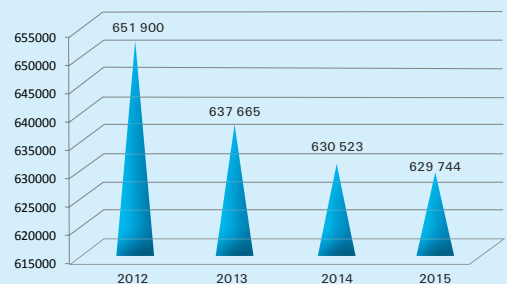
Град

324 895
момчета

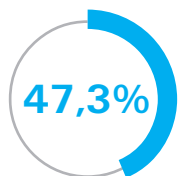

169 757

Село

БЕДНОСТ

47,3% от подрасстващите на възраст 10-19 г. са в риск от бедност или социално изключване, т.е. почти всяко второ дете на тази възраст.¹

¹ Данните са към края на 2016 г., НСИ.

ЗДРАВЕ И БЛАГОПОЛУЧИЕ

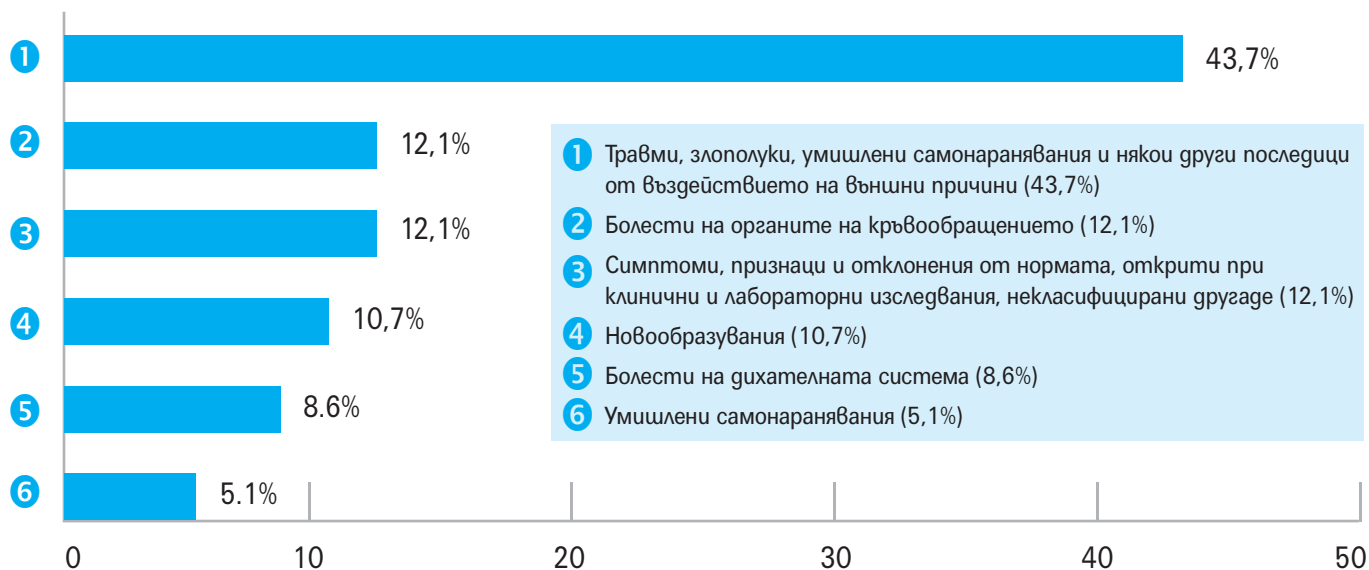
Смъртност: Всяка година около 200 подрасстващи умират преди да навършат 19 години, като 43% от тях поради външни причини, вкл. злополуки и умислени самонаранявания. Смъртността сред момчетата е два пъти по-висока от тази сред момичетата. Рискът от смърт във възрастовата група 15-19 г. е най-висок.

За 2016 г. смъртността е 31,3 на 100 000 от населението, или 197 деца:

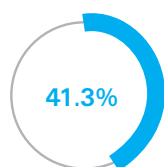

ВОДЕЩИ ПРИЧИНИ ЗА СМЪРТ

(Относителен дял – % от общия брой на умираящите)

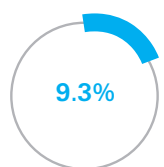

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ

41,3 %, или всяко второ дете на възраст 11-15 години, споделя, че има множествени здравословни оплаквания (напр. два или повече симптома, като главоболие, раздразненост, нервност, трудности със съня и др.) всеки ден или повече от веднъж седмично.

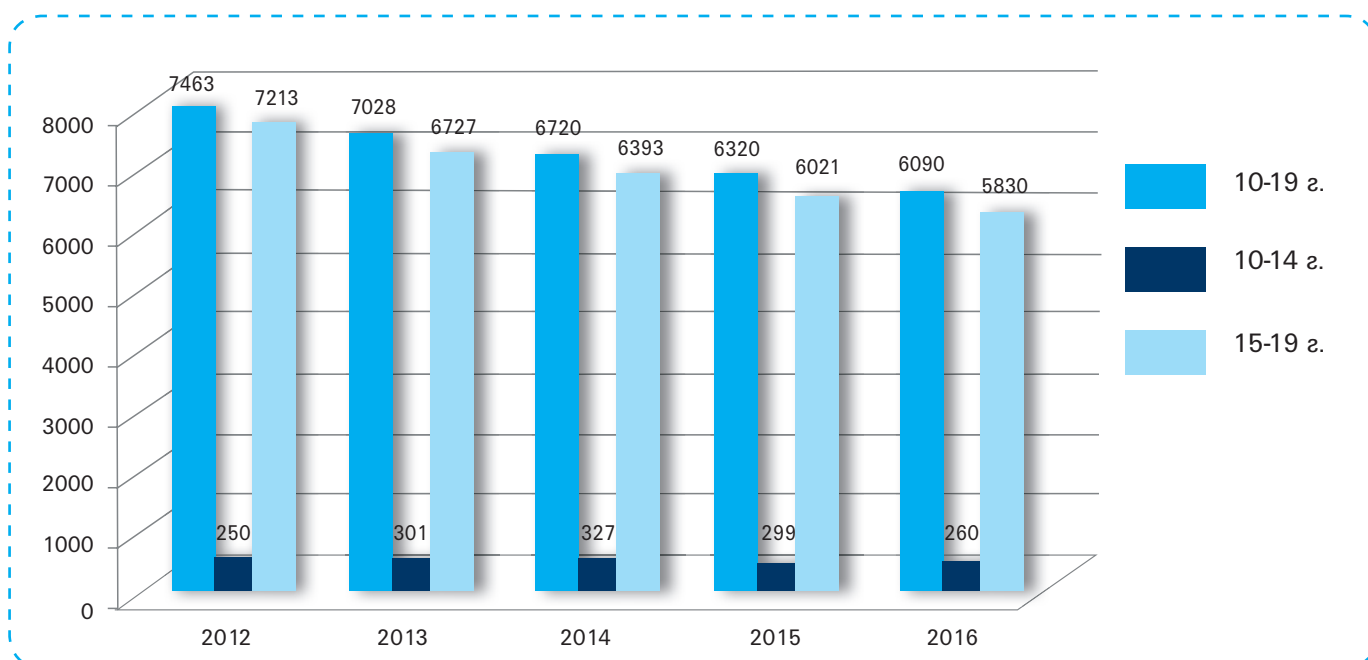
РАЖДАНИЯ В ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ

През 2016 г. 9,3% от родените в България деца са от майки на възраст под 19 г.

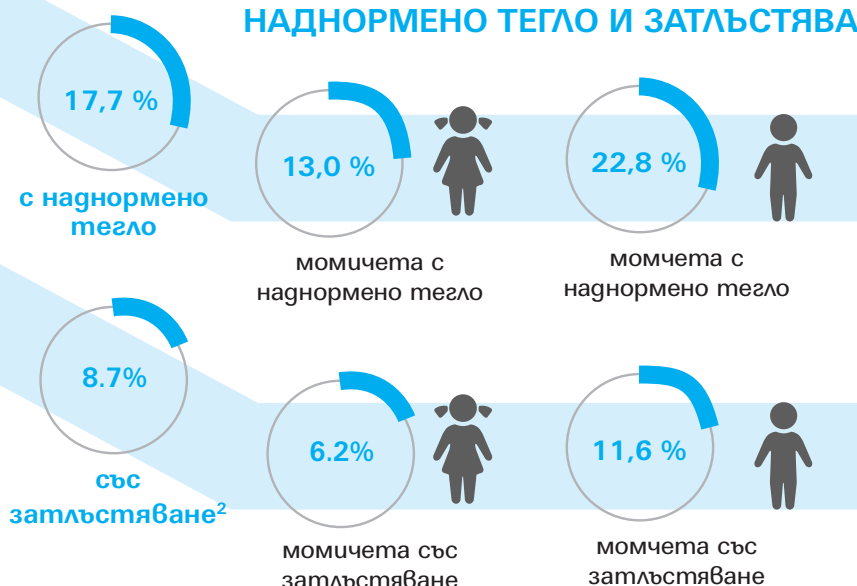

6090 деца са родени от майки на възраст 10-19 г.
260 деца са родени от майки на възраст 10-14 г.
5830 деца са родени от майки на възраст 15-19 г.

НАДНОРМЕНО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕ

Общо за възрастовата група 10-19 години:

По възраст:

10-14 (общо)	
наднормено тегло:	22,4%
затлъстяване:	14,2%
15-19 (общо)	
наднормено тегло:	14,2%
затлъстяване:	4,6%

² По данни на Националния център по общественото здраве и анализи.

РИСКОВИ ПОВЕДЕНИЯ

УПОТРЕБА НА АЛКОХОЛ³

16% от 13-годишните момчета и **9%** от 13-годишните момичета, както и всяко четвърто момче (27%) и всяко осмо момиче (12%), от 15-годишните консумират алкохол поне веднъж седмично.

59% от българските ученици (60% от момчетата и 57% от момичетата) поне веднъж през последните 30 дни са консумирали алкохол.

ТЮТЮНОПУШЕНЕ⁴

30% от 15-годишните момичета и **21%** от 15-годишните момчетата пушат поне веднъж седмично.

УПОТРЕБА НА НАРКОТИЦИ⁵

30% от 15- и 16-годишните ученици са употребили поне веднъж в живота си някакъв незаконен наркотик.

НАЧАЛО НА СЕКСУАЛЕН ЖИВОТ⁶

Средната възраст на първи сексуален контакт е 14 г. Близо 1/3 от учениците твърдят, че са имали сексуален контакт за първи път на 13 години или по-рано.

УЧИЛИЩЕН ТОРМОЗ

Според възрастта си (11, 13 или 15 години) между 12% и 20% от момчетата и между 10% и 17% от момичетата споделят, че са били обект на тормоз.

³ Поведение и здраве при деца в училищна възраст (Health Behaviour in School – aged Children – HBSC), Институт за изследване на населението и човека на БАН, HBSC, 2014.

⁴ Поведение и здраве при деца в училищна възраст (Health Behaviour in School – aged Children – HBSC), Институт за изследване на населението и човека на БАН, HBSC, 2014.

⁵ Европейски училищен изследователски проект за алкохол и други наркотици (ESPAD 2015)

⁶ Пак там.

ОБРАЗОВАНИЕ

Нетен коефициент на записване в образователната система за 2016-2017 г.⁷:

11-14 г. – 91,2% от населението на тази възраст
15-18 г. – 84,6% от населението на тази възраст

През учебната 2015/2016 г. 21 170 пограстващи са напуснали училище

8139 са напуснали между 5 и 8 клас, от тях:

- поради нежелание – **1089**
- поради семейни причини – **2944**
- заминали за чужбина – **3328**

6351 са напуснали между 9 и 12 клас, от тях:

- поради нежелание – **1745**
- поради семейни причини – **2659**
- заминали за чужбина – **1498**

Пограстващи и младежи, които не са в училище, не работят и не се обучават (NEETS)

Около **11%** от пограстващите на възраст 15-18 години нито учат, нито работят, нито се обучават (около 26 650 деца)⁸.

Знания

41,5% от 15-годишните ученици не покриват основното ниво на четивна грамотност и са функционално неграмотни – всяко 2-ро момче и всяко 3-то момиче. **42%** не покриват основното ниво на математическа грамотност – всяко 2-ро дете⁹.

Дигитални умения

93,4% от децата на възраст 9-17 г. използват всеки ден или почти всеки ден интернет. **80,6%** ползват интернет и влизат онлайн чрез смартфон¹⁰.

⁷ За периода 2016-2017, НСИ

⁸ УНИЦЕФ, 2015. Оценка на състоянието и анализ на профила на пограстващите и младежите, които не работят, не учат и не се обучават (NEETS).

⁹ Резултати от участието на България в Програмата за международно оценяване на ученици PISA 2015, с.60 и с.71.

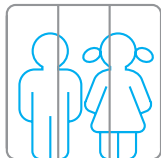
¹⁰ Национално представително проучване сред деца на възраст 9-17 г., използващи интернет, 2016. Национален център за безопасен интернет, МаркетЛинкс.

ПОДРАСТВАЩИ, РАЗДЕЛЕНИ ОТ СЕМЕЙСТВОТА ИМ

През 2016 г. **1 147** деца на възраст между 7 и 18 години са били разделени от техните семейства и са били настанени в специализирана институция или в алтернативна грижа¹¹.

ПРАВОСЪДИЕ

През 2016 г. **3 199** момчета и **613** момичета на възраст 14-18 г. са били в конфликт със закона.

210 подрасстващи са били лишени от свобода:

- **188** от тях са настанени в социално-педагогически интернати и възпитателни училища интернати;
- **22** момчета изтърпяват присъда лишаване от свобода в поправителния дом в Бойчиновци.

Всяка година около **1 700** деца на възраст 8-17 години стават жертви на престъпления¹².

¹¹ Данни на Агенцията за социално подпомагане.

¹² За периода 2014-2016, НСИ

ОБЩ КОМЕНТАР №20 (2016) НА КОМИТЕТА ПО ПРАВАТА НА ДЕТЕТО НА ООН ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ ПРАВАТА НА ДЕТЕТО ПРЕЗ ПЕРИОДА НА ЮНОШЕСТВОТО

Комитетът отбелязва, че „потенциалът на подрасстващите в голяма степен не може да бъде развит, защото държавите членки не признават или не инвестират в мерки, които са необходими, за да се ползват те от правата си. Основните политики, предназначени за деца или младежи, често не успяват да отговорят на разнообразните потребности на подрасстващите и са недостатъчни, за да гарантират реализацията на техните права“.

В тази връзка Комитетът подчертава необходимостта държавите, страни по Конвенцията, да засилят подкрепата си за политики, които са ориентирани към специфичните потребности на подрасстващите, „за да се насърчи реализацията на техните права, да се засили техният потенциал за положителен принос и прогресивна социална трансформация и преодоляване на предизвикателствата, пред които те са изправени в прехода от детството към зрелостта във все по-глобализираща се и сложен свят“.

Комитетът по правата на детето на ООН препоръчва:

- Прилагане на позитивен и цялостен подход за изграждане на оптимални условия за гарантиране на правата на подрасстващите и за устойчивото им и здравословно развитие;
- Отчитане на нарастващите способности на подрасстващите и осигуряване на подходящи нива на закрила във всички публични политики;
- Диалог и взаимодействие с подрасстващите. Създаване на среда, подкрепяща тяхното активно ангажиране и техният принос към собствения им живот и този на групите (в семейството, училище, местната общност, на национално и международно ниво).